

BOGUSŁAW ŚLIWERSKI

1910
2010

STULECIE

RUCHU HARCERSKIEGO

PRZYRZECZENIE HARCERSKIE

HISTORIA • METODYKA • MANIPULACJE

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009

Redakcja wydawnicza:

Andrzej Augustyński

Wojciech Śliwerski

Korekta:

Zespół

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

Zdjęcia i grafiki ze zbiorów Autora

ISBN 978-83-7587-009-1

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel./fax (0-12) 422-41-80, 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2009

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	9
Rozdział I. Angielskie pierwowzory przyrzeczeń	13
1. Konstrukcja formalna i samowychowawczy sens przyrzeczenia skautów angielskich	17
2. Obrzęd przyrzeczenia skautów angielskich	21
3. Wychowawcze aspekty przyrzeczenia skautów angielskich	23
Rozdział II. Geneza i ewolucja przyrzeczenia polskich skautów w latach 1909–1918	25
1. Różne wersje przyrzeczeń polskich skautów	27
2. Ideowy i wychowawczy aspekt przyrzeczenia skautowego	37
3. Obrzęd przyrzeczenia skautów polskich.....	43
4. Pierwsza, oficjalna rota przyrzeczenia skautowego	45
5. Ideowe i osobotwórcze aspekty pierwszej redakcji przyrzeczenia	47
6. Obrzęd ceremonii przyrzeczenia skautek krakowskich.....	53
7. Inne wersje rot Przyrzeczeń	55
Rozdział III. Istota harcerskich przyrzeczeń w latach 1918–1939	59
1. Ideowe, polityczne i wychowawcze przesłanki roty przyrzeczenia.....	63
2. Przyrzeczenie w Czerwonym Harcerstwie.....	67
3. Trzecia, oficjalna wersja przyrzeczenia harcerskiego w okresie II RP i geneza jej zmian ideowych.....	69
4. Przykłady ceremonii przyrzeczenia harcerskiego	73
5. Wychowawcze funkcje przyrzeczenia harcerskiego	79
6. Inne wersje harcerskich przyrzeczeń w okresie międzywojennym.....	83
Rozdział IV. Geneza i istota harcerskich przyrzeczeń w latach 1939–1945	85
1. Przyrzeczenie Szarych Szeregów.....	87
2. Obrzęd przyrzeczenia w warunkach konspiracji.....	91
3. Inne wersje przyrzeczeń w okresie okupacji	93

Rozdział V. Ewolucja i istota harcerskich przyrzeczeń w latach 1944–1981	97
1. Geneza oficjalnej, piątej redakcji roty i przyczyny jej odrzucenia	101
2. Dążenie środowisk instruktorskich do zmiany obowiązującej roty	107
3. Podwójna wersja nowej, obowiązującej roty przyrzeczenia harcerskiego. Racje ideowe czy polityczne?	113
4. Przygotowania do zmian programowych, metodycznych i ideowych w ZHP. Przyrzeczenie w Organizacji Harcerskiej ZMP	119
5. Rehabilitacja przyrzeczenia harcerskiego jako środka samowychowania	131
6. Przyrzeczenie w odrodzonym ZHP (1957). Istota przemian ideowych.....	135
7. Przemiany metodyczne po roku 1958	139
8. Przykłady obrzędów związanych z Przyrzeczeniem Harcerskim.....	143
9. Ostatnia, oficjalna redakcja przyrzeczenia harcerskiego w okresie PRL z 1964 r. Uzasadnienie zmian ideowych roty przyrzeczenia	147
10. Rozwój myśli metodycznej i programowej.....	153
11. Formalne wymogi przebiegu uroczystości przyrzeczenia	157
12. Klasyfikacja typów i charakterystyka obrzędów przyrzeczenia harcerskiego	159
13. Idea odnawiania przyrzeczeń harcerskich.....	165
14. Spór ideowy o zmianę roty przyrzeczenia po sierpniu 1980 roku	171
15. Pytania o rotę przyrzeczenia w okresie rodzącej się zmiany lat 80. XX wieku.....	173
16. Debata o potrzebie zmiany roty	181
Aneks. Zestawienie rot przyrzeczenia harcerskiego	231
1. Roty obowiązujące na mocy podjętych przez władze harcerskie uchwał, decyzji	233
2. Tłumaczenia wersji przyrzeczenia angielskich skautów.....	237
3. Roty przyrzeczeń funkcjonujące w polskim ruchu skautowym, harcerskim	239

Książkę tę bratu, Wojciechowi, poświęcam
Autor

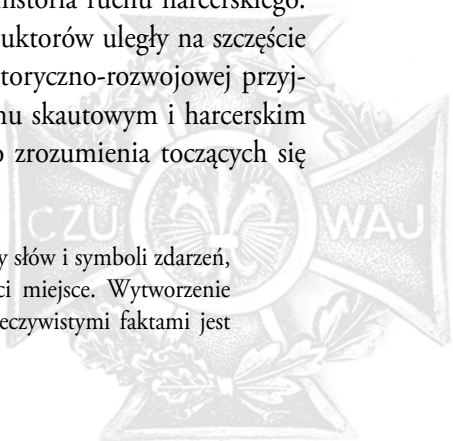
WSTĘP

Każdy instruktor, który, chcąc zrozumieć i docenić swoiste cechy i wielorakie funkcje harcerskiego przyrzeczenia, powinien najpierw sięgnąć do jego historii. Nie tylko po to, by uczynić zadość starej rzymskiej maksymie, iż „historia jest nauczycielką życia”, lecz także i w tym celu, żeby pogłębić swoją świadomość historyczną z korzyścią dla pełnienia harcerskiej służby. Wzbudzony w latach 1980–1981 spór instruktorski wokół harcerskiego przyrzeczenia, choć skoncentrowany głównie na jego aspekcie ideowym, z całą wyrazistością ujawnił szereg luk w wiedzy historycznej wśród harcerskich wychowawców. Różne złożyły się na to przyczyny:

- subiektywne, jak np. niechęć do wnikania w przeszłość lub świadome pomijanie niektórych faktów historycznych w celu wyeksponowania własnej interpretacji danego zagadnienia;
- obiektywne – w postaci braku dostępu do źródeł i opracowań historycznych czy przekazywanie przez niektórych autorów, zapewne częściowo na skutek cenzury politycznej, błędnych lub celowo zafałszowanych informacji.

Mam nadzieję, że niniejsze rozważania historyczne pomogą w wyeliminowaniu powyższych barier. Ucichły już spory o harcerski rodowód. Nie wzbudza dziś emocji problem, kiedy zaczęła się historia ruchu harcerskiego. W tej sprawie różnice w poglądach pokoleń instruktorów uległy na szczęście zatarciu. Postanowiłem przy pomocy metody historyczno-rozwojowej przyjąć się jednemu z najbardziej znaczących w ruchu skautowym i harcerskim zjawisk wychowawczych, by stworzyć pomost do zrozumienia toczących się wokół niego sporów i kontrowersji.

Historia jest tylko próbą wyjaśnienia przy pomocy słów i symboli zdarzeń, o których przypuszczamy, że miały w rzeczywistości miejsce. Wytworzenie właściwej relacji między zapisanymi symbolami a rzeczywistymi faktami jest

zawsze sprawą konwencji. Już sam język, ze wszystkimi swoimi ograniczeniami stanowi barierę w opisanu zdarzeń takimi, jakimi były w rzeczywistości¹.

Moje intencje w pisaniu tej książki były znacznie skromniejsze. Kiedy pisałem ją kilkadziesiąt lat temu, w okresie restrykcyjnej cenzury i totalitarnych ograniczeń, zdawałem sobie sprawę z tego, że może zachęcić instruktorów harcerskich do namysłu, uruchomić refleksję i zadumę nad przyrzeczeniem harcerskim w trosce o tradycję i tożsamość narodową oraz o skuteczność wychowawczą słowa. Uważałem, że jeśli na jego treść zostanie zwrócona większa uwaga wśród osób składających przyrzeczenie harcerskie, jak i je odbierających, czy będących świadkami tego wydarzenia i w związku z nim ponoszących szczególną odpowiedzialność, to książka spełni swoją rolę. To właśnie na tle tezy, iż powinniśmy próbować wziąć na swoje barki ciężar spuścizny historycznej, zawarty pod wywoławczym hasłem „harcerstwo”², zrodziła się konieczność uzyskania odpowiedzi na kilka pytań:

1. Skąd została zaczerpnięta pierwsza formuła przyrzeczenia harcerskiego?
2. Ile było redakcji pierwotnego harcerskiego przyrzeczenia? Kiedy, przez kogo i z jakimi oczekiwaniami zostały zatwierdzone i wdrożone w życie?
3. Czego dotyczyły kolejne transformacje przyrzeczeń i jakie złożyły się na to przyczyny?
4. Dlaczego w dziejach harcerstwa nie mogła obowiązywać jedna formuła przyrzeczenia harcerskiego?

W swoich dociekaniach opieram się na periodyzacji historii harcerstwa Olgierda Fietkiewicza i Mariana Miszczuka, którzy wyodrębnili w dziejach naszego ruchu cztery zasadnicze okresy:

- I okres, obejmujący lata 1909–1918, od powstania skautingu w podzielonej zaborami Polsce po odzyskanie przez kraj niepodległości;
- II okres, obejmujący lata 1918–1939, od powstania II Rzeczypospolitej po okres przygotowań obronnych we wrześniu 1939 roku;
- III okres, obejmujący lata 1939–1945, czas II wojny światowej;
- IV okres, obejmujący lata po II wojnie światowej od 1945 roku do 1989³,

uzupełniając je o okres III RP, a więc obejmujący lata 1990–2005.

¹ R. M. W. Travers, *An Introduction to Educational Research*, The Macmillan Company, New York 1958, s. 109.

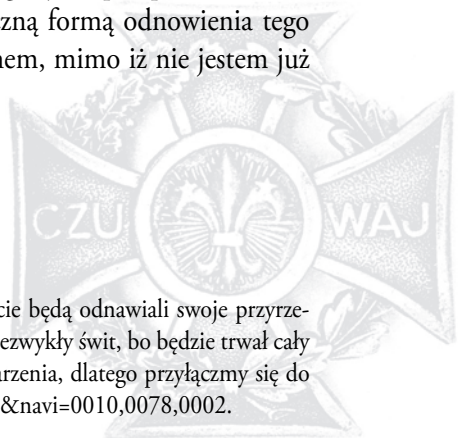
² Z. Czarnuch, *O tożsamości harcerstwa*, „Harcerstwo” 1980 nr 6, s. 10.

³ O. Fietkiewicz, M. Miszczuk, *W sprawie periodyzacji historii harcerstwa*, „Harcerstwo” 1981 nr 1, s. 45–48.

Geneza harcerskiego przyrzeczenia nie była przedmiotem odrębnych badań czy publikacji, toteż w niniejszych rozważaniach, obok faktów dokumentujących to zagadnienie, sprostowań błędnych lub niedokładnych informacji, znajdują się także moje wątpliwości i hipotezy dotyczące niewyjaśnionych jeszcze i niejasnych zdarzeń z nadzieją, że być może pobudzą historyków lub fascynujących się historią harcerstwa instruktorów do dalszych poszukiwań danych i ich weryfikacji. Dla mnie – jako pedagoga – ważne było w dociekanii genezy, ewolucji i istoty różnych wersji przyrzeczeń harcerskich dostrzeżenie niezwykle ważnego środka wychowawczego, który powinien odgrywać najistotniejszą rolę w procesie harcerskiej inicjacji oraz w przekazie i utrwalaniu pożądanego społecznie systemu wartości. Chciałbym w tym miejscu podziękować za pomoc w zbieraniu materiałów archiwalnych do tej pracy współpracującym ze mną przed laty instruktorom: bratu – Wojciechowi Śliwerskiemu, moim harcerskim Mistrzom – Hannie i Jerzemu Miecznikowski, O. Fietkiewiczowi oraz przyjaciółom – Krzysztofowi Bluszowi i Aleksandrze Trafalskiej. Im jestem winien wielką wdzięczność, gdyż przekazane mi przez nich teksty źródłowe oraz opinie o maszynopisie pomogły w merytorycznym wzbogaceniu niniejszej książki. Praca ta, mimo upływu czasu, nie straciła na swojej aktualności. Życie dopisuje jej kolejne części, gdyż usunięte w okresie PRL fragmenty i nazwiska niektórych z cytowanych w tej pracy instruktorów zostały przeze mnie przywrócone. A ci, którzy wówczas pisali usłużne dla władzy totalitarnej opinie, będą mieli okazję przekonać się, jak dalece i bezsensownie zaprzeczali ponadczasowym wartościom. Harcerstwo bowiem, mimo swojego strukturalnego rozdziału na różne jego organizacje, przetrwało najtrudniejsze czasy, a teraz, w wolnym państwie, może już skupić się na pracy ze sprawdzonymi przez mijające stulecie ideami i zasadami wychowawczymi. Ponowne wydanie moich badań nad dziejami przyrzeczeń harcerskich zbiega się z kulminacją dwuletnich obchodów stulecia skautingu, rocznicą rozpoczęcia pierwszego obozu skautowego, jaka przypada na dzień 1 sierpnia 2007 r. i jest z mojej strony symboliczną formą odnowienia tego najważniejszego aktu woli, jaki łączy mnie z ruchem, mimo iż nie jestem już w nim czynnym instruktorem harcerskim.⁴

⁴ „To właśnie tego dnia wszyscy skauci na całym świecie będą odnawiali swoje przyrzeczenie. Na całej ziemi, we wszystkich językach. To będzie niezwykle świt, bo będzie trwał cały dzień. Cały skautowy świat przygotowuje się do tego wydarzenia, dlatego przyłączmy się do tego i my”. Za: <http://zuchy.zhp.pl/index.php?do=standard&navi=0010,0078,0002>.

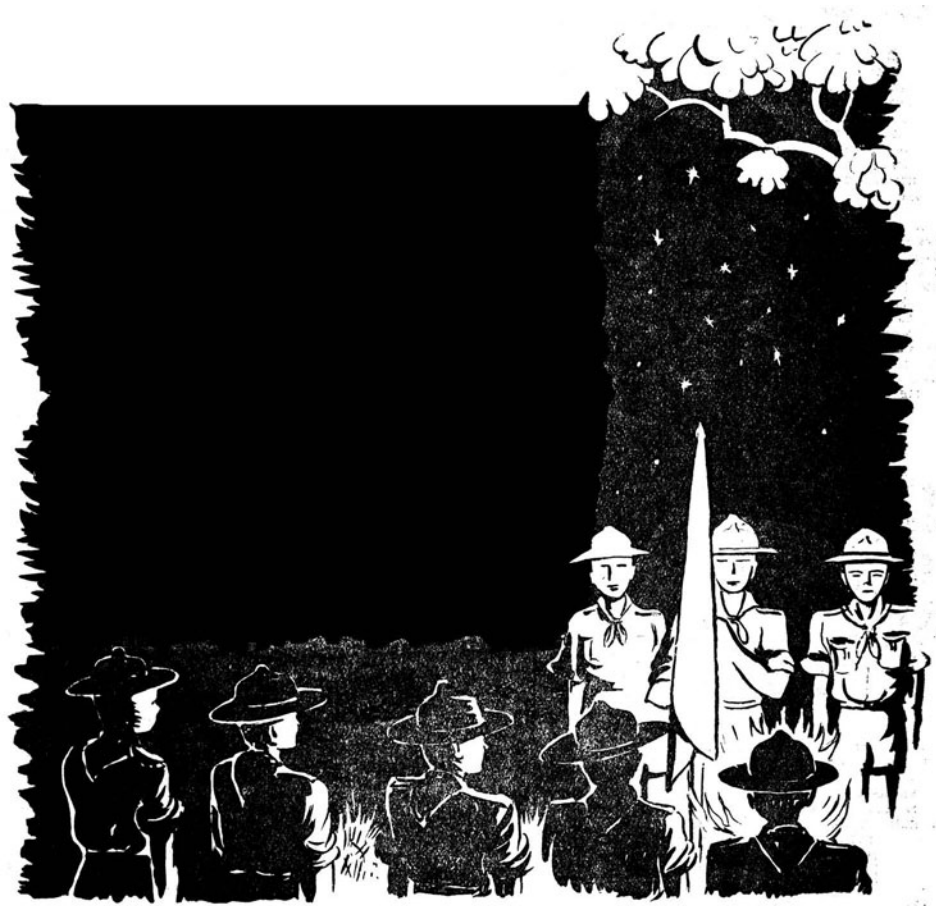

ROZDZIAŁ I

ANGIELSKIE PIERWOWZORY PRZYZRZECEŃ

Pierwowzorem dla pierwszej polskiej redakcji roty przrzeczenia był tekst przysięgi angielskich skautów sformułowany przez twórcę ruchu Roberta Baden Powella. Konieczne zatem wydaje się nawiązanie do tego źródła, by lepiej zrozumieć sens przrzeczenia skautowego i nadzieje, jakie z nim wiązał jego autor, a także by lepiej dostrzec specyfikę polskiego przekładu i dokonanych w nim zmian. Za genezę powstania skautowego przrzeczenia przyjmuje się rok 1907, kiedy to w lipcu R. Baden Powell zorganizował na wyspie Brownsee pierwszy obóz skautów. Przygotował nań tekst ślubowania, który drukiem ukazał się dopiero w pierwszej edycji jego książki *Scouting for Boys* w 1908 roku. Już na obozie przekonał się twórca ruchu skautowego o walorach ideowych i samowychowawczych, jakie tkwią w specyficznym sposobie zobowiązywania się skautów do podejmowania określonego rodzaju zadań. Niestety, nie dysponuję oryginalną wersją powyższego podręcznika, stąd odwołam się do angielskiego tekstu, jaki ukazał się w 60 lat później, ufając, iż został on wierny swojemu pierwowzorowi:

On my honour I promise that I will do my best –
To do my duty to God, and the Queen,
To help other people at all times,
To obey Scout Law.⁵

W polskich przekładach tego tekstu, a dotarłem do siedmiu, treść roty miała być następująca:

- I. Przysięgam na mój honor, że:
 - 1) będę wiernie służył Bogu i Królowi,
 - 2) będę każdemu potrzebującemu w miarę mojej możliwości przychodził z pomocą,
 - 3) będę ściśle stosował się do regulaminu organizacji.⁶
- II. Przrzekam na mój honor uczynić wszystko, co leży w mojej mocy:
 1. Aby spełnić obowiązek względem Boga i Króla,
 2. Zawsze nieść pomoc bliźnim,
 3. Być posłusznym prawu skautowemu.⁷

⁵ K. Blusz, *Ewolucja modelu wychowania skautingu w harcerstwie*, HOW, Kraków 1987, s. 163.

⁶ P. Niwiński, *Wokół pierwszych artykułów o skautingu*, „Harcerstwo” 1985 nr 9.

⁷ R. Baden-Powell, *Skauting dla chłopców. Wychowanie dobrego obywatela metodą puszczania-ską*, przekład z wyd. 16 Stanisława Kapiszewskiego, HBW, Warszawa 1938, „Na Tropie”, s. 45.

III. Przrzekam na swój honor uczynić wszystko, co leży w mojej mocy, by spełnić obowiązek względem Boga i Króla. Nieść pomoc bliźnim w każdej potrzebie. Być posłusznym prawu skautowemu.⁸

IV. Przrzekam pod słowem honoru, że będę wypełniał obowiązki swe względem Boga i Króla, będę czynił wszystko co ode mnie zależy, żeby pomagać bliźnim, znam prawa skautów i będę im posłuszny.⁹

V. „Na moją cześć przrzekam czynić wszystko, co najlepsze, spełniać obowiązki względem Boga i Ojczyzny, pomagać zawsze bliźnim i być posłusznym prawu skautowemu.”¹⁰

VI. Przrzekam na mój honor ze wszystkich sił służyć Bogu i Królowi, o każdym czasie nieść pomoc bliźnim, być posłusznym prawu skautowemu.¹¹

VII. Przrzekam na mój honor wypełnić swój obowiązek wobec Boga i mojej Ojczyzny, za wszelką cenę stać się lepszym, by pomagać innym.¹²

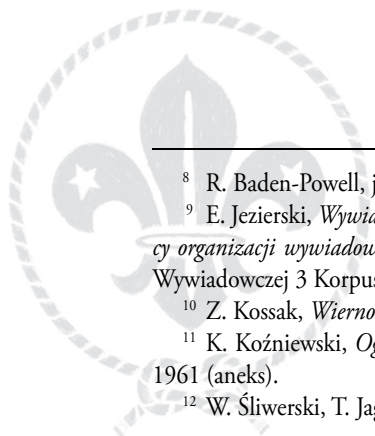
⁸ R. Baden-Powell, jw., s. 13.

⁹ E. Jezierski, *Wywiadowcy (skauci). Sceny z życia młodzieży angielskiej. Według dzieła twórcy organizacji wywiadowców (Boy Scouts) generała Baden-Powella*, przedruk staraniem Sekcji Wywiadowczej 3 Korpusu, Palestyna, sierpień 1944, s. 14.

¹⁰ Z. Kossak, *Wierność Prawu Harcerskiemu* [w:] „Harcerstwo” Londyn 1946 nr 5.

¹¹ K. Koźniewski, *Ognie i ogniska. Drogi i przemiany harcerstwa polskiego*, WP, Warszawa 1961 (aneks).

¹² W. Śliwerski, T. Jagielscy, *Twórcy skautingu*, „Propozycje” 1981 nr 4, s. 3.

1 Konstrukcja formalna i samowychowawczy sens przyrzeczenia skautów angielskich

Wszystkie z zacytowanych tu tłumaczeń roty skautowego przyrzeczenia możemy uznać za wiarygodne. Różnią się one jedynie zmianami poszczególnych słów czy zwrotów, wynikających z dowolnego przekładu tekstu na język polski. Zachowana została jednak tożsamość z angielską wymową ideową, jak i konstrukcją formalną roty. Można w nich bowiem wyróżnić następujące elementy:

1. deklarację – „przyrzekam”, „przysięgam”;
2. gwarancję – „pod słowem honoru”, „na mój honor”, „ze wszystkich sił”, „za wszelką cenę”, „na moją cześć”, „na swój honor”;
3. aktywność – „wypełniać swe obowiązki względem Boga i Króla”, „być posłusznym prawu skautowemu”, „nieść pomoc bliźnim”, „stać się lepszym, by pomagać innym”.

Każdy z elementów tego przyrzeczenia ma swój głęboki sens samowychowawczy. Każdy chłopiec, który chce zostać skautem, musi, poprzez złożenie określonego rodzaju oświadczenia, sam zobowiązać się do postępowania zgodnego z wymaganiami ruchu, jego prawami i zwyczajami. W tym też tkwi tajemnica skutecznego kształtowania charakteru skauta, który z chwilą przyrzeczenia staje się sam dla siebie wychowawcą. Wzmacnia tę deklarację odwołanie się do własnego honoru, pełnego poczucia odpowiedzialności za siebie i innych.

Skaut obiecuje sobie wypełniać prawo niezależnie od wszelkiego nadzoru i wszelkiej kontroli, uważając za nagrodę (...) tę radość wewnętrzną, jaką daje sumienie, gdy się postępuje dobrze...¹³

Skauting jest organizacją przeznaczoną tylko i wyłącznie dla osób godnych szacunku, o wysokim stopniu poczucia własnej godności, honorowych,

¹³ H. Bouchet, *Skauting i indywidualność*, Książnica Atlas, Lwów – Warszawa 1938, s. 71.

tw. dżentelmenów. Od honoru indywidualnego każdego skauta zależy honor całego ruchu. W odwoływaniu się do honoru osoby tkwi zamierzona przez Baden Powella forma stworzenia nacisku wewnętrznego, który polegałby na prowadzeniu przez nią swoistej „walki wewnętrznej”, ciągłym zmaganiu się skauta z samym sobą, żeby w momencie dokonywania wyboru między postępowaniem zgodnym ze słowami przyrzeczenia i sprzecznym z nim, być gotowym do przeciwstawienia się temu ostatniemu. Wagę dotrzymywania przysięgi pod gwarancją własnego honoru podkreślił twórca skautingu tymi oto słowami:

Ciężko dotrzymywać tego przyrzeczenia, ale nie mniej jest ono poważne, żaden chłopiec nie staje się skautem, jeśli nie czyni wszystkiego, co w jego mocy, aby go jednak dotrzymać. Wszelkie przyrzeczenia są ważne i nie wolno ich łamać, jeśli jednak przyrzeczenie coś na swój honor – to raczej zgodzicie się ponieść śmierć niż takie przyrzeczenie złamać. Widzicie więc, że skauting nie został wymyślony wyłącznie dla waszej uciechy, ale wymaga też wielu rzeczy od was. Ja jednak wiem i mogę Wam zaufać, że uczynicie wszystko, by dotrzymać Skautowego Przyrzeczenia.¹⁴

Nie jest zatem skauting pomyślany jako organizacja, do której ma się wstęp tylko dlatego, że jest się młodym Anglikiem. Nie wystarczy tutaj zwykłe chcenie bycia skautem, jak i danie słowa, przyrzeczenia bez gwarancji poniesienia za nie pełnej odpowiedzialności osobistej. Oczywiście, może się tak zdarzyć, że chłopiec złoży przyrzeczenie, którego w rzeczywistości nie będzie dotrzymywał, lecz jego hipokryzja zostanie bardzo szybko w zastępie zdemaskowana. Bycie prawdziwym skautem wymaga od każdego nowicjusza podjęcia wysiłku, by pokonać postawiony przed nim próg wymagań moralnych, społecznych, ideowych, a także psychofizycznych. Rota skautowego przyrzeczenia stanowi syntezę służby, której pełnienia mogą podjąć się jedynie chłopcy gotowi do nieustannej pracy nad sobą.

Decyzja o przystąpieniu do tego aktu związkowej inicjacji wymaga zatem nie tylko pełnej świadomości jego zobowiązującego charakteru, ale także zrozumienia i pełnego zaakceptowania w sposób dobrowolny istoty i ideałów skautingu. Każdy skaut musi najpierw poznać owe wymagania, zrozumieć je i chcieć sprostać im swoją aktywnością. Służy temu celowi okres próbny, w trakcie którego następuje wzajemne upewnienie się, że szczerze pragnie swego udoskonalenia.

Dlatego też nie poluje się na nowych członków: czeka się na to, żeby zjawili się sami lub zostali przyprowadzeni przez kolegów. [...] Podaje się im pewne wa-

¹⁴ R. Baden-Powell, *Skauting...*, jw., s. 45.

runki, na skutek których odpadają niezdecydowani [...]. Wreszcie pozostawia się im określone minimum czasu dla przejścia pewnych prób (egzamin wstępny), których wynik dodatni świadczy o dobrej woli kandydata.¹⁵

Warunkiem przyłączenia się do tego ruchu jest, poza przedstawionymi powyżej dwoma pierwszymi elementami przyrzeczenia, deklaracja z jej wewnętrzną gwarancją i aktywnością ukierunkowaną na realizację określonych w przyrzeczeniu wartości, idei. Fundamentalnego wśród nich znaczenia nabiera – zdaniem Baden Powella – wiara w Boga i wynikające z niej wobec niego obowiązki. Religijność stawia się tutaj na pierwszym miejscu wśród właściwości, które powinny być przedmiotem naszych dążeń, działań. Pojmuje się ją jako miłość i służbę Bogu oraz miłość i służbę bliźnim, stojąc na stanowisku, że wśród wrodzonych instynktów młodzieńczych instynkt religijny jest najważniejszy. Każdy zatem skaut powinien należeć do jakiegoś wyznania religijnego i uczestniczyć w jego obrzędach. To, co jest wspólne dla wszystkich religii, to oddawanie czci Bogu, bliźnim i samemu sobie. Inne są jedynie praktyki, dlatego też skautów różnych wyznań, o ile są w jednej drużynie, nie należy zmuszać do uczestniczenia w modlitwie czy nabożeństwie w czasie obozu czy zbiórki. Wiara w Boga nie zdejmuje ze skauta odpowiedzialności za jego czyny, a wręcz przeciwnie – czyni najlepszą gwarancję danego przyrzeczenia.

Służba Królowi oraz gotowość niesienia pomocy bliźnim są ideałami pochodnymi wobec tej pierwszej. Nawiązują tak do tradycji narodowych, jak i do trwałych i wspólnych ideałów całej ludzkości. Służba Królowi rozumiana jest tutaj jako służba ojczyźnie, przysparzająca jej wzorowych, lojalnych obywateli, w każdej chwili gotowych do jej obrony. Służba zaś bliźnim ma się w głównej mierze przyczynić do czynnej walki każdego skauta z egoizmem, samolubstwem, zawiścią i sobkostwem. „Zagadnieniem życia staje się wówczas nie »Co mogę otrzymać?«, ale »Co mogę dać w życiu?«”¹⁶.

¹⁵ H. Bouchet, *ju.*, s. 58.

¹⁶ R. Baden-Powell, *Wskazówki dla skautmistrzów. Podręcznik Teorii Wychowania Skautowego dla Drużynowych przez Lorda Baden Powella of Gilwell Twórcy Ruchu Skautowego*, przedruk z 2. wydania, Biblioteka Pisma „Bratnie Słowo”, Warszawa 1981, s. 94.

2 Obrzęd przyrzeczenia skautów angielskich

Samowychowawczy sens przyrzeczenia skautowego nie kryje się tylko w jego treści czy w wynikającym z niego akcie wolnego i osobistego wyboru określonego sposobu życia. Przyrzeczenie skautowe jest także obrzędem, specyficznym ceremoniałem wcielania w szeregi organizacji nowych kandydatów. Opracowując przebieg tej uroczystości, Baden Powell sięgnął do doświadczenia kultów religijnych, rycerskich, wojskowych, a także plemiennych obrzędów inicjacyjnych, jakie miał możliwość zaobserwowania podczas pobytu w Afryce. Przyjrzyjmy się tej koncepcji, gdyż i ona była przedmiotem wielorakich adaptacji na gruncie polskim.

Wcielenie w szeregi skautowe.

Proponuje się następujący ceremoniał wcielania w szeregi skautowe.

Drużyna formuje się w podkowę, w której rozwidleniu stają skautmistrz i jego przyboczny.

Rekrut ze swym zastępowym stają w samym środku półkola naprzeciw skautmistrza. Przyboczny trzyma laskę i kapelusz rekruta. Skautmistrz wydaje rozkaz wyjścia naprzód i wtedy zastępowy podprowadza rekruta do środka. Skautmistrz zadaje pytanie: „Czy wiesz, co to jest honor?”

Rekrut odpowiada: „Tak jest. To znaczy, że można mi zaufać, że będę prawdomówny i rzetelny.” (Lub jakieś słowo o podobnej treści).

„Czy znasz prawo skautowe?” „Tak.”

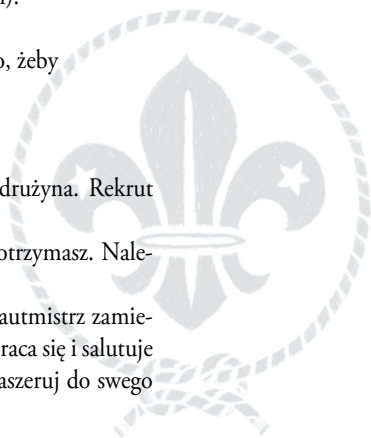
„Czy mogę polegać na twoim honorze, że zrobisz wszystko, żeby

- 1) spełnić obowiązek względem Boga i Króla,
- 2) pomagać zawsze bliźnim,
- 3) być posłusznym prawu skautowemu?”

Wtedy rekrut czyni znak skautowy, a wraz z nim cała drużyna. Rekrut mówi: „...” (tekst przyrzeczenia – przyp. B. Ś.).

Skautmistrz: „Ufam ci na twój honor, że przyrzeczenia dotrzymasz. Należysz teraz do wielkiego braterstwa skautowego.”

Teraz przyboczny nakłada mu kapelusz i wręcza laskę. Skautmistrz zamienia z nim uścisk dłoni przez podanie lewej ręki. Nowy skaut obraca się i salutuje drużynie. Drużyna salutuje. Skautmistrz wydaje rozkaz „odmaszeruj do swego

zastępu”. Drużyna kładzie laski na ramiona, a nowy skaut powraca z zastępowym do swego zastępu.

Składając przyrzeczenie, podnosi skaut prawą rękę do wysokości barków, dłoń na zewnątrz, wielki palec leży na paznokciu małego, a trzy pozostałe, wyprostowane, wskazują w górę. Taki jest „znak skautowy”, a używa się go tylko przy przyrzeczeniu i jako pozdrowienie. Podniesiony do czoła jest „salutowaniem”.¹⁷

¹⁷ R. Baden-Powell, *Skauting...*, jw., s. 47–48.

3 Wychowawcze aspekty przyrzeczenia skautów angielskich

Uroczyste przyjmowanie skauta do drużyny w sposób obrzędowy jest celowym zabiegiem wychowawczym. R. Baden Powellowi zależało na tym, by ceremonia ta wywierała na nowicuszach silne, a tym samym niezapomniane wrażenie. Dzięki temu stwarza się sytuację zewnętrznego nacisku na młodego chłopca, zobowiązującego go do dotrzymywania danego publicznie słowa, postulując nawet, żeby drużynowy złożył przyrzeczenie osobiście w taki sam sposób, jak czynią to jego podopieczni, przez co siła oddziaływania tego obrzędu będzie zwielokrotniona. Mocno utkwii w pamięci chłopca moment przyrzeczenia w obecności najbliższych, tym bardziej, gdy wraz z nim ślubować będzie także i jego drużynowy. Ilekroć zatem zdarzyłoby się tak, że swoim postępowaniem mógłby przekroczyć obowiązujące go prawo, wspomnienie świadków przyrzeczenia lub ich obecność w danej sytuacji powinny wywołać w chłopcu odpowiednią reakcję.

Jak więc widzimy, przyrzeczenie skautowe łączy w sobie element przymusu i swobody, które twórca skautingu potrafił z niezwykle intuicją pedagogiczną pogodzić, czyniąc zeń niezwykle skuteczny środek kształtowania charakteru młodego chłopca. Przymus ten wyraża się m.in. w stawianych kandydatowi na skauta warunkach, jakie musi spełnić w okresie próbnym, by być dopuszczonym do przyrzeczenia, w długości trwania okresu prób, w organizacji przebiegu samej uroczystości oraz w doborze treści tkwiących w rocie przyrzeczenia. Po złożeniu przez skauta przyrzeczenia, przymus ten będzie uzupełniony o rodzaj sankcji negatywnych stosowanych wobec niego za niedotrzymywanie danego słowa. Przeciwwagą dla tak rozumianego przymusu stają się, związane z przyrzeczeniem skautowym, elementy swobody lub – mówiąc inaczej – wolności. Zasadzają się one na szczególnie eksponowanej w założeniach tego ruchu idei dobrowolności i zaufania. Nikt nie może być zmuszany do przynależności organizacyjnej, a tym bardziej do składania przyrzeczenia skautowego. Decyzja w tym zakresie pozostawiona jest tylko i wyłącznie zainteresowanemu skautingiem. Wolność tkwi zatem w swobodzie uznania, akceptacji i przyjęcia

za własne idei ruchu skautowego, przeciwko którym można wystąpić, nie wstępując w jego szeregi, bądź, w przypadku niemożności dotrzymania warunków w nim obowiązujących, zrezygnować ze skautowania. Tym samym wolność, polegająca na postępowaniu zgodnym z głosem własnego sumienia, przekształca się w swojego rodzaju przymus wewnętrzny. Od tej pory musimy być bowiem posłuszni głosowi własnego sumienia i gotowi do nieustannych wyrzeczeń na korzyść wyższych wartości.

Wskazane powyżej przykłady zdają się świadczyć o tym, że twórca skautingu, na przykładzie m.in. przyrzeczenia skautowego, rozstrzygnął jeden z klasycznych dylematów wychowawczych, polegający na rozłożeniu proporcji między stosowanym wobec wychowanków przymusem i swobodą. Z jednej strony karność, wyrażająca się w posłuszeństwie władzy, prawu i nakazom obowiązku, z drugiej zaś – odwoływanie się do poczucia honoru, wiary we własne siły, ambicji i aspiracji poprzez powierzanie odpowiedzialnych zadań i okazywanie pełnego zaufania. Oddziaływaniom wychowawczym skautmistrza towarzyszy „otwarcie się” na jego wpływy ze strony skauta, jego samowychowanie.

Co z powyższych założeń ideowo-wychowawczych i samowychowawczych przyrzeczenia skautów zostało przyjęte przez rozwijający się intensywnie od 1909 roku polski skauting? Czy słuszne jest dopatrywanie się genezy harcerskiego przyrzeczenia w angielskim wzorze R. Baden Powella?

ROZDZIAŁ II

GENEZA I EWOLUCJA PRZYRZECZENIA POLSKICH SKAUTÓW W LATACH 1909–1918

Krzyż harcerski wg. wzoru z 1913 r.

Krzyż harcerski po zamianie gwiazdki na lilijkę w 1914 r.,
wzór do dziś aktualny